

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНО-МОВНОГО ПРАГМАТИЗМУ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Руслана СЛУХЕНСЬКА¹, Яна ІВАНУШКО¹,Ірина МУРАДХАНЯН²¹ Буковинський державний медичний університет, Чернівці (Україна)² Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича (Україна)

slyruslana@gmail.com, ivanushko.iana@bsmu.edu.ua, i.muradhanyan@chnu.edu.ua

FEATURES OF THE FORMATION OF CULTURAL-LINGUISTIC PRAGMATISM IN THE INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

Ruslana SLUKHENSKA¹, Yana IVANUSHKO¹,Iryna MURADHANYAN²¹ Bukovinian State Medical University, Chernivtsi (Ukraine),² Chernivtsi National University named after Yu. Fedkovych (Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-7308-9566

ORCID ID: 0000-0001-8086-5351

ORCID ID: 0000-0003-4677-0986

Slukhenska Ruslana, Ivanushko Yana, Muradkhanian Iryna. Features of the formation of cultural-linguistic pragmatism in the institution of higher education. The relevance of the article is related to the realities of the modern educational space, which is characterized by pluralistic and multicultural principles of development. It is emphasized that culture and language remain fundamental sources of formation of the information and communication environment in the educational sphere despite the rapid development of the technological and digital cluster. The purpose of the research is to highlight pragmatic approaches to the organization of information and communication activities in university education. The author emphasizes the need to involve organizational and methodological guidelines to preserve the cultural and linguistic potential at the global, local and individual levels. The research methodology is focused on the general scientific methodological arsenal of the analytical direction, which is dominated by generalizations and comparative characteristics of the cultural and linguistic environment. Pragmatism is one of the key tools for organizing the worldview and mental characteristics of the modern scientific worldview. The higher education system needs constant confirmation of two main indicators – quality and efficiency. The results of the study indicate the active implementation of the principles of pragmatism in the linguistic and cultural segment of educational activity. A promising area of research is to highlight the features of interdisciplinary potential in the cultural and linguistic cluster of the higher education system. Thus, the pragmatism of modern cultural and linguistic activity in the higher education system is focused on increasing the level of informative and communicative support of the educational process through the introduction of interdisciplinary and multicultural mechanisms.

Keywords: *linguocultural activity, educational space, university, pragmatic principles.*

Вступ. Проблема культурно-мовного складника в функціонуванні системи вищої освіти завжди вирізнялася важливістю та актуальністю. Розвиток вищої освіти можливий за умови поєднання фундаментальності та інноваційності в усіх кластерах. Культурно-мовний фактор потребує чітких світоглядно-ментальних настанов задля виконання своїх функцій в освітньому просторі. Інформація та комунікація є ключовими характеристиками освітнього процесу, тому інструменти їхнього забезпечення мають визначальне значення соціокультурного характеру.

Поєднання теоретично-світоглядних культурних тенденцій з практично-орієнтованими лінгвістичними проявами дозволяє регулювати інформаційно-комунікативний процес у закладі вищої освіти. Задля реалізації такої стратегії варто впроваджувати актуальні організаційно-методологічні настанови. Концепція прагматизму бере початок з ХХ століття із актуалізацією доцільності використання будь-яких матеріальних, інтелектуальних чи морально-духовних аспектів суспільної діяльності. Наголос на ефективність та досягнення результату поступово актуалізується в системі вищої освіти, яка все більше елімінує ціннісні характеристики на користь цільовим складником.

Використання прагматичних принципів у функціонуванні закладів вищої освіти корелюється з трендами покращення якості освітнього процесу. Сучасний соціокультурний простір, звичний до динаміки всіх процесів, які його оточують, визначає актуальними інструменти, що забезпечують ефективність та сталість. Зазначається, що в культурно-мовному середовищі ці характеристики також мають фундаментальний характер, що спрощує використання прагматичного підходу до мовного та культурного питання в закладі вищої освіти.

Історіографія питання. Сучасний науково-лінгвістичний дискурс активно висвітлює аспекти, пов'язані з удосконаленням системи вищої освіти. Мовний складник позиціонується як фундаментальна характеристика світоглядно-культурного та практично-орієнтованого виміру університетського життя. Теоретичні аспекти мовної активності у працях сучасних дослідників подаються в нерозривному зв'язку з соціокультурними умовами¹ розвитку вищої освіти.

Науково-практичне тлумачення лінгвокультурного виміру полягає у оптимізації використання мовної активності як:

- джерела навчально-інформаційного кейсу²;

¹ Kramsch C., Zhu H. «Translating Culture in Global Times: An Introduction», Applied Linguistics, 2020, Vol. 41, P. 1–9 [In English].

² Cohen A. D. «Considerations in Assessing Pragmatic Appropriateness in Spoken Language», Language Teaching, 2020, Vol. 53, P. 183–202 [In English].

• комунікаційного елементу всередині університету³ та в контексті налагодження взаємодії з зовнішнім світом⁴;

• фактору культурної ідентичності⁵ та глобального⁶ розвитку суспільства.

Прагматичний підхід в основі культурно-мовної політики в системі вищої освіти активно пропонується в науковому дискурсі з рубежу ХХ-ХХІ століття. Принципи прагматизму розглядалися в контексті ефективності освітнього процесу⁷ та механізмів удосконалення вищої освіти загалом. Пропонується концепція «прагматичного університету»⁸, в якому лінгвокультурний складник орієнтуватиметься на міждисциплінарність та мультикультурність⁹.

Окремим напрямом досліджень культурно-мовного прагматизму в системі вищої освіти є висвітлення технологічно-цифрових інновацій¹⁰, які по-новому тлумачать зміст та формат філологічного фактору в освітній активності. Використання прагматичних принципів в культурно-мовному супроводі освітнього процесу в університеті сприяє підвищенню рівня продуктивності¹¹ освітньої діяльності.

Лінгвістичний фактор освітньої активності в університеті досліджується в конкретних фахових вимірах: знанні рідної мови¹², володінні іноземними мовами¹³, розумінні міжкультурного глобального наукового дискурсу. Також важливим моментом, який виокремлюється в працях, присвячених лінгвокультурній парадигмі вищої освіти є етичний аспект¹⁴.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених питанням культурно-мовного прагматизму, досі існують наукові прогалини щодо нового тлумачення функціональності мовної активності у системі вищої освіти. Наукова спільнота фактично розділилася (за прикладом соціокультурного розмежування щодо балансу між традиційністю та інноваційністю) у проблемі позиціонування мови як фактору супроводу навчально-наукової діяльності.

Методологія. Висвітлення культурно-мовного прагматизму в системі вищої освіти потребує використання ґрунтового методологічного забезпечення. Ключовим методологічним інструментом поточної наукової розвідки є аналітичний вимір. Завдяки узагальненню формується загальне уявлення про

лінгвокультурний фактор в парадигмі вищої освіти. Порівняльний аналіз дозволяє співставити мовну практику серед університетської спільноти в концептуально-ціннісних та функціонально-цільових вимірах.

Для дослідження прагматичного підходу, який є філософсько-науковою течією, доцільно використовувати синергійний методологічний підхід, який орієнтований на формування взаємодії та плюралістичних принципів. Прагматичність потребує кореляції з інноваційними елементами освітнього простору задля забезпечення відповідного рівня забезпечення, тому актуалізуються міждисциплінарні дослідження проблеми культурно-мовного характеру.

Результати. Традиційно вважається, що культурно-мовний вимір є своєрідним стабілізуючим елементом в розвитку сучасної освітньої парадигми. Очевидно, що нинішнє позиціонування інформаційно-комунікативного простору в якості домінуючого фактору впливу на розвиток освіти, зумовлює потребу соціокультурного реагування на такі реалії.

З одного боку, масштабність інформаційного поля вимагає від культурно-мовного середовища готовності до сприйняття масиву інформації. Це можливо лише за наявності відповідного рівня грамотності, володіння іноземними мовами, здатністю оперувати лінгвістичними інструментами. З іншого боку, освітні цілі вищої школи пронизані необхідністю виокремлення практично-ціннісних настанов, які не лише узгоджуються з інформаційними потоками, але й фільтрують їх, елімінуючи шкідливі елементи та підносячи позитивні фактори.

Лінгвокультурна активність в закладі вищої освіти передбачає реалізацію низки стратегічних завдань (див. фіг. 1). Прагматичний підхід переорієнтовує лінгвокультурний кластер на інформаційно-комунікативний елемент, знімаючи з нього традиційне культурно-ментальне навантаження.

Першочерговим завданням культурно-мовного прагматизму є впорядкування соціокультурного життя в закладі вищої освіти. Будь-яка розбалансованість, незалежно від чиннику, який її зумовлює, негативно впливає на функціонування університету. Якщо ж ці протиріччя мають культурно-мовне підґрунтя,

³ Dewaele J.-M. «Pragmatic challenges in the communication of emotions in intercultural couples», *Intercultural Pragmatics*, 2018, Vol. 15, P. 29-55 [In English].

⁴ Li G. «Preparing Culturally and Linguistically Competent Teachers for English as an International Language Education», *TESOL Journal*, 2017, Vol. 8, P. 250-276 [In English].

⁵ House J., Kádár D. «Cross-Cultural Pragmatics and Foreign Language Learning», *Edinburgh: Edinburgh University Press*, 2024, 240 p. [In English].

⁶ Avgousti M. I. «Intercultural Communicative Competence and Online Exchanges: A Systematic Review», *Computer Assisted Language Learning*, 2018, Vol. 31, P. 819-853 [In English].

⁷ Heinich N. «A Pragmatic Redefinition of Value(s): Toward a General Model of Valuation», *Theory, Culture & Society*, 2020, Vol. 37, P. 75-94 [In English].

⁸ Stoller A. «The Flipped Curriculum: Dewey's Pragmatic University», *Studies in Philosophy and Education*, 2018, Vol. 37, P. 451-465 [In English].

⁹ Subtirelu N. «Students' orientations to communication across linguistic difference with international teaching assistants at an internationalizing university in the United States», *Multilingua*, 2017, Vol. 36, P. 247-280 [In English].

¹⁰ González-Lloret M. «Technology and L2 Pragmatics Learning», *Annual Review of Applied Linguistics*, 2019, Vol. 39, P. 113-127 [In English].

¹¹ Sonnenburg-Winkler S. L., Eslami Z. R., Derakhshan A. «Rater variation in pragmatic assessment: The impact of the linguistic background on peer-assessment and self-assessment», *Lodz Papers in Pragmatics*, 2020, Vol. 16, P. 67-85 [In English].

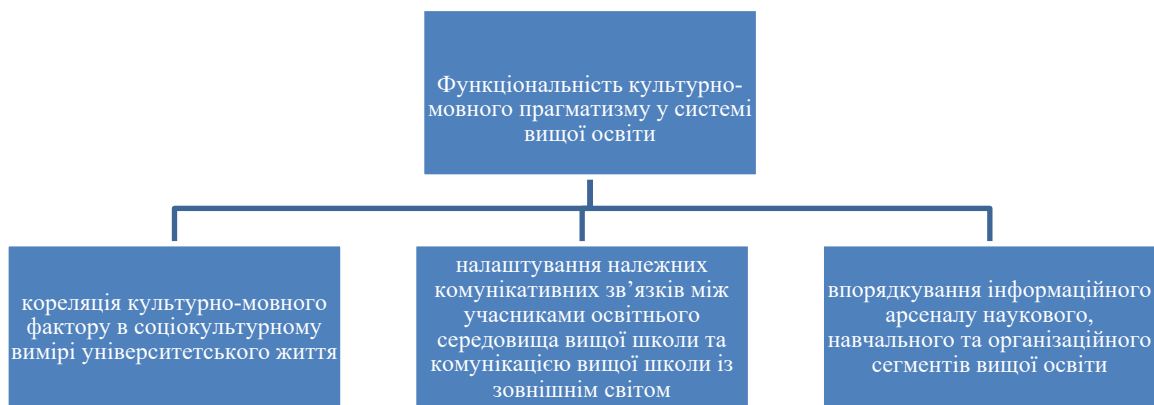
¹² Taguchi N. Contexts and Pragmatics Learning: Problems and Opportunities of the Study Abroad Research. *Language Teaching*, 2018, Vol. 51, P. 124-137 [In English].

¹³ Tajeddin Z., Alemi M., Pashmforoosh R. «Idealized native-speaker linguistic and pragmatic norms in English as an international language: exploring the perceptions of nonnative English teachers», *Language and Intercultural Communication*, 2017, Vol. 18, P. 300-314 [In English].

¹⁴ Kunjana Rahardi R. «Linguistic Impoliteness in The Sociopragmatic Perspective», *HUMANIORA*, 2017, Vol. 29, P. 309-315 [In English].

то негативні наслідки можуть мати взагалі непередбачуваний характер. Тому, прагматичний

підхід передбачає узгодження проблемних моментів, пов'язаних з мовним середовищем в університеті.

Фігура 1. Стратегічні функції культурно-мовного виміру у вищій освіті

Джерело: власна розробка авторів

Для сучасного соціокультурного простору такі питання загострюються, в порівнянні з періодом рубежу XX-XXI століття, коли панували глобалізаційні інтеркультурні тренди. Зокрема, для української освіти питання мовної політики в контексті повномасштабного військового нападу з боку рф, стає пріоритетним в дотриманні паритету в культурно-ментальному протистоянні з агресором. Проблема культурно-мовної ідентичності безпосередньо впливає на науково-навчальну активність в закладі вищої освіти та потребує нового позиціонування в системі світоглядно-правових координат.

Прагматичний підхід за таких умов є ефективним механізмом для впорядкування нормативних принципів мовної політики та практично-функціональних характеристик лінгвістичної активності. До прикладу, в закладах вищої освіти України на сьогодні на законодавчому рівні заборонено викладати чи використовувати в офіційно-діловому кластері російську мову. З іншого боку, науково-педагогічна спільнота долучилася до елімінації фактору мовної експансії, безальтернативно розриваючи наукову чи навчальну комунікацію з освітянами держави-агресора та вилучаючи російськомовні джерела з наукового дискурсу.

Ці приклади вказують на гнучкість прагматичного підходу, який забезпечує оперативність прийняття рішень в складних ситуаціях. Відтак, поєднуються масштабні трансформації з можливістю швидко реагувати на виклики соціокультурного характеру.

Динаміка, яку здатний підтримувати прагматичний підхід, є важливим чинником актуальності лінгвокультурної активності в закладі вищої освіти. Особливо ця тенденція проявляється в розрізі інформаційно-технологічного розвитку. Інформація постає основою освітнього процесу, домінуючи над іншими складниками та потребує відповідного організаційно-методологічного супроводу щодо її обробки, аналізу та використання. Завдяки прагматизму здійснюється низка кроків щодо роботи з інформаційно-комунікативним виміром освітньої активності закладу вищої освіти:

- оптимізація інформаційного контенту (навчального, наукового, організаційного, світоглядного);

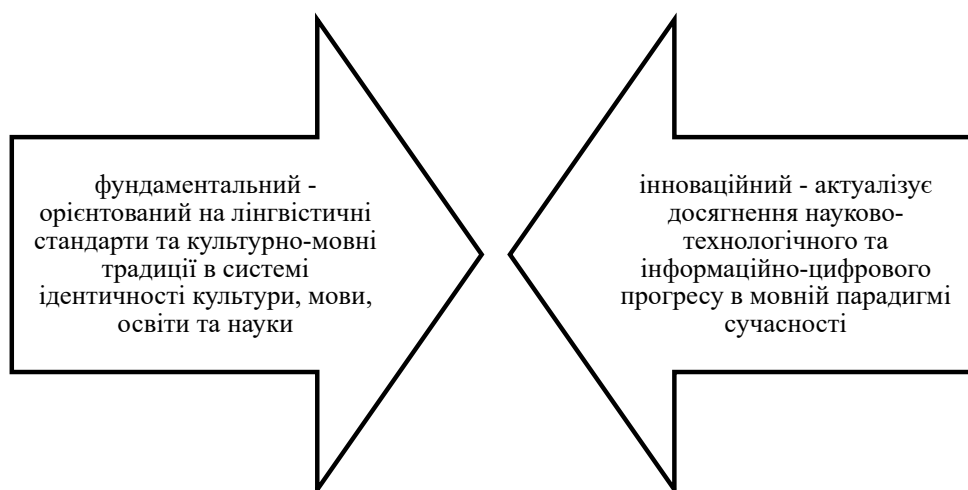
- фільтрування інформації, яка несе загрози організаційного та смислового характеру для якості освітнього процесу;

- визначення перспективних інструментів для створення освітнього інформаційного простору.

Для культурно-мовної активності в закладі вищої освіти важливо зберігати пропорційність змінних та сталих характеристик. Зрозуміло, що сучасний світ потребує прогресу та стрімкого розвитку, проте не завжди можливим є повноцінне оформлення інновацій в контексті стандартизації та концептуалізації термінології, понять та інформаційного забезпечення. Тобто, існують сценарії, за якими інноваційний освітній елемент актуалізується в професійному чи навіть практично-буденному розрізі, проте ще не довершений на формально-концептуальному рівні – не має чітких визначень, повних характеристик, цільового призначення тощо. Очевидно, що культурно-мовний сегмент повинен реагувати на динаміку сьогодення, тому прагматичні принципи забезпечують кореляцію реалій в освітньому процесі із їхнім науково-теоретичним впорядкуванням та злагодженням.

Прагматична концепція є особливо цінною в часи соціокультурної турбулентності, які наразі переживає українське суспільство. Прагматичність, орієнтована на ефективність, володіє дієвими механізмами оцінки ситуації – як миттєвої, так і довгострокової. Це дозволяє регулювати процеси використання лінгвокультурного потенціалу в функціонуванні закладу вищої освіти.

Забезпечується регулятивна функція завдяки двох фундаментальним вимірам використання культурно-мовного фактору в парадигмі вищої освіти (див. фіг. 2). Фундаментальні характеристики передбачають дотримання лінгвістичних стандартів – грамотності, культури мовлення, мовного етикету тощо. Інноваційні елементи дозволяють оптимізувати мовну активність, використовуючи інформаційно-технологічні ресурси. Таким чином, формується сприятливе середовище в закладі вищої освіти, в якому культурно-мовний фактор переорієнтовується з кластеру необхідних компетенцій до сегменту потенціалу розвитку.

Фігура 2. Прагматичні інструменти регулювання культурно-мовної активності в університетському житті
Джерело: власна розробка авторів

Фундаментальним виміром лінгвокультурної активності в закладі вищої освіти залишається рівень володіння мовою чи мовами. Очевидно, що для освітнього простору вищої школи володіння мовою повинно відповідати певним стандартам, які дозволятимуть сприймати інформацію та транслювати її¹⁵. Мова постає одним з основних засобів для отримання та систематизації знань. Коли ж актуалізується науковий кластер вищої освіти, то тут рівень володіння мовою поглиблюється здатністю оперувати знаннями та комунікувати всередині наукової спільноти. Тобто, мова перестає виконувати лише функцію комунікації, а постає елементом трансляції ідей та знань.

Прагматизм узгоджує нові пріоритети функціонування мовної активності в закладі вищої освіти, чітко регламентуючи принципи, які актуалізуються в науково-навчальному середовищі. Затребуваність такої регламентації викликана зіткненням науково-практичного та теоретико-етичного аспектів лінгвокультурної парадигми у вищій школі. Маркер доцільності у цьому випадку перетинається з маркером традиційності. У сучасному динамічному світі, який стрімко змінює характеристики у всіх сферах суспільної діяльності, прагматичні константи ефективності поступово набувають домінуючого статусу.

Носій мови в сучасному глобальному соціокультурному просторі виконує роль носія ідентичності – національної, професійної, культурної тощо. Прагматичний підхід акцентує увагу на необхідності наголосу на функціональності мовної активності, а не позиціонуванню мови виключно як ідентифікатора. У цьому контексті варто відзначити ризики, які можуть супроводжувати такий процес в системі вищої освіти. Уніфікація наукової чи навчальної термінології чи інформаційного контенту покращує ефективність, проте елімінує ідентифікаційний культурно-моральний вимір. Культурно-історичний досвід неодноразово демонстрував обмеженість такого лінійного

підходу в розподілі ціннісно-цільових характеристик для мовного кластеру.

Збереження ідентичності у культурно-мовному розрізі дозволяє актуалізувати низку переваг індивідуального та професійного характеру для учасників освітнього процесу у вищій школі, а саме: лідерські якості; ініціативність; креативність; гнучкість.

Для прагматичних принципів розвитку вищої освіти найбільш актуальним питанням є аспект продуктивності освітнього процесу. Культурно-мовний сегмент у цьому контексті може тлумачитися як елемент забезпечення або ж позиціонуватися як фактор розвитку. Навчально-наукова діяльність потребує організаційно-методологічного супроводу для ефективного функціонування. Мова постає одним з ключових елементів забезпечення освітньої активності. Водночас, використання лінгвокультурного інструменту можливе в моменті розвитку вищої освіти. За таких умов мова корелюється з інноваційними трендами в освітній активності, дозволяючи використовувати на повну потужність інформаційно-комунікативні та технологічно-цифрові ресурси, які ґрунтуються на лінгвістичній основі (символах чи сенсах).

Сфера технологій охопила мовне середовище, забезпечуючи його цифровими чи інформаційно-комунікативними інструментами¹⁶. Прикладна лінгвістика набуває нових рис, зважаючи на розвиток технологічно-цифрового прогресу. Класичне уявлення про мову поступово втрачає актуальність, оскільки змінюється розуміння носія мови, транслятора мови та генератора ідейно-сміслового навантаження мови. Окрім традиційного інформаційно-комунікативного виміру культурно-мовної активності, у сучасній освітній системі додається ще й фактор цифрової мови, мови технологій тощо.

У цьому тренді важливо віднайти баланс між фундаментальним ціннісним розумінням лінгвокультурного складника та інноваційним баченням цільових характеристик мови в сучасних

¹⁵ Taguchi N. «Contexts and Pragmatics Learning: Problems and Opportunities of the Study Abroad Research», *Language Teaching*, 2018, Vol. 51, P. 124-137 [In English].

¹⁶ González-Lloret M. »Technology and L2 Pragmatics Learning», *Annual Review of Applied Linguistics*, 2019, Vol. 39, P. 113-127 [In English].

динамічних реаліях. З одного боку, мова не може зберігати консервативні настанови в контексті стрімкого розвитку соціокультурного простору, оскільки це загрожує поступовому знеціненню її ключових функціональних можливостей. З іншого боку, стабілізуюча роль мовного середовища як ідентифікаційного фактору в умовах турбулентності глобального розвитку зберігає важливість її ціннісних констант. Прагматизм покликаний нівелювати можливі протиріччя в процесі досягнення необхідного балансу між фундаментальністю та інноваційністю. Зважаючи на верховенство ефективності та доцільності, прагматичні принципи успішно розділяють ролі та статуси культурно-мовного складника в системі вищої освіти.

Доволі часто культурно-мовні інструменти залишаються одним з регуляторів звичних для науково-навчального середовища протистояння між знанням та досвідом¹⁷. Зазвичай, елементи досвіду оперативніше впорядковуються в системі освітнього процесу, тоді як знання потребують тривалого процесу інтеграції до цілісної наукової парадигми. Тому, прагматична концепція уміло балансує між короткостроковим та стратегічним форматом долучення нових елементів до інформативної парадигми картини світу.

Перспективами дослідження є розширення організаційно-методологічного потенціалу прагматизму в лінгвокультурній активності освітнього простору. Орієнтованість на міждисциплінарність та мультикультурність забезпечує розвиток глобалізаційних перспектив простору вищої освіти через мовно-культурний вектор. З іншого боку, універсальність прагматизму дозволяє зберегти ідентичність культурно-мовного сегменту освітньої активності. Синергічна модель пропонує поступовий відхід від принципу протистояння як фактору розвитку. Натомість, прагматизм виступає практично-орієнтованим інструментом, який забезпечує належний рівень взаємодії на інституційному, концептуальному та людиновимірному рівні освітньої парадигми.

Висновки. Отже, культурно-мовний прагматизм є одним з ключових елементів сучасної вищої освіти, оскільки цей принцип забезпечує досягнення належного рівня якості та ефективності освіти. Зважаючи на те, що вища освіти традиційно орієнтована на розвиток, то культурно-мовний фактор є своєрідним світоглядно-ментальним підґрунтям кореляції освітнього кластеру з іншими сферами суспільної діяльності. Використання принципів прагматизму забезпечує сталість розвитку освіти за умов інформаційно-комунікативної динаміки. Застосування прагматичних підходів до культурно-мовної практики в стінах закладу вищої освіти

дозволяє регулювати інформаційні потоки та комунікативну активність. Для учасників освітнього простору культурно-мовний прагматизм є важливим в контексті здатності оцінювати, аналізувати та використовувати інформаційний арсенал через лінгвокультурні інструменти. Затребуваність прагматизму для культурно-мовного виміру визначається ще й взаємодією закладу вищої освіти із зовнішнім світом, яка реалізується завдяки інформаційно-комунікативному супроводу.

Руслана Слукхенська – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини Буковинського державного медичного університету. Автор наукових статей, монографій, навчально-методичних посібників, присвячених проблемам фізичної культури, терапії та реабілітації, культурно-мовних вимірів розвитку вищої освіти.

Ruslana Slukhenska – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Disaster Medicine and Military Medicine of Bukovyna State Medical University. The author of scientific articles, monographs, educational and methodological manuals devoted to the problems of physical culture, therapy and rehabilitation, cultural and linguistic dimensions of the development of higher education.

Яна Іванушко – кандидат медичних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини Буковинського державного медичного університету. Автор наукових статей, монографій, навчально-методичних посібників, присвячених проблемам медицини, біології, фармації, терапії та реабілітації, педагогіки вищої школи.

Yana Ivanushko – Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of Disaster Medicine and Military Medicine of Bukovyna State Medical University. The author of scientific articles, monographs, educational and methodological manuals devoted to the problems of medicine, biology, pharmacy, therapy and rehabilitation, pedagogy of higher education.

Ірина Мурадханян – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Автор наукових статей, монографій, навчально-методичних посібників, присвячених вивченню іноземної мови за професійним спрямуванням, ділової іноземної мови, професійної іноземної мови.

Iryna Muradkhanyan – candidate of philological sciences, associate professor of the department of foreign languages for humanities faculties of the Chernivtsi National University named after Yu. Fedkovych. The author of scientific articles, monographs, educational and methodological manuals devoted to the study of a foreign language in a professional direction, a business foreign language, a professional foreign language.

Received: 15.11.2024

Advance Access Published: December, 2024

© R. Slukhenska, Ya. Ivanushko, I. Muradkhanyan, 2024

¹⁷ Stoller A. »The Flipped Curriculum: Dewey's Pragmatic University», *Studies in Philosophy and Education*, 2018, Vol. 37, P. 451-465 [In English].